

НОВИ ИЗВОРИ И ПОДАЦИ О РЕПЕРТОАРУ ТЕАТРА НА БУМРУКУ

Позоришна делатност оснивача Театра на Бумруку, професора београдског Лицеја Атанасија Николића и његовог колеге и сарадника Јована Стерије Поповића, од самог почетка је обележена тежњама да дилетантску сцену првог београдског позоришта претворе у стални и професионални театар, за разлику од ранијих бројних покушаја у Војводини и Србији који су били аматерски и повремени. Још у току припрема за отварање Театра, и кроз цело време њиховог рада — од 4. децембра 1841. до 19. августа 1842. — њихови напори биће усмерени на стварање услова за сталну професионалну делатност: адаптирање позоришне дворане, ангажовање професионалних глумаца и, нарочито, на стварање обимног репертоара, који је био битан услов за трајно позоришно деловање. Као што је познато, залагањем Атанасија Николића и уз потпору власти, једна магаза у згради царинарнице на Сави преуређена је за салу са позорницом, на којој су у току прва три месеца, до краја фебруара 1842. године наступали дилетанти из редова младих чиновника и бака Лицеја, поучавани искуствима Николића и Стерије. У тежњи да се обезбеди стални ансамбл, ослобођен свих других обавеза и посвећен искључиво позоришном раду, у штампи је објављен позив позоришне управе свима који су у глуми вешти и који осећају способност за сцену, уз обећање сталне месечне плате.¹ Одазивајући се позиву, приспели су, фебруара 1842, српски глумци из Загреба — чланови некадашњег новосадског Летећег

дилетантског позоришта (1837—1840) и касније загребачког Домородног театралног друштва (1840—1842) — којима су се придружила два хрватска глумца и једна загребачка глумица. Њихов долазак решио је не само питање сталне трупе већ је утицао и на први београдски позоришни репертоар, који је представљао сложен проблем, условљен неколиким чиниоцима: пре свега, концепцијама организатора Николића и Стерије о васпитној улози позоришног завода, затим, потребама и укусом београдске публике тога доба и, најзад, могућностима које су се указивале у домаћој изворној и преводној драмској књижевности тога времена.

Као следбеници просветитељских идеја Емануила Јанковића, Доситеја Обрадовића и Милована Видаковића о морално-васпитном задатку позоришта, Стерија и Николић ће радити као позоришни писци и организатори истичући стално значај позоришта у културном и просветном подизању народа. У предговору Тврдице Стерија напомиње да је написао ово дело како би читаоцима и гледаоцима не само часове брига и домаћих незгода разгалио, већ да би њиме и „науку живљења придодео“.² У таквом уверењу Стерија ће од ране младости радити за позориште као писац, а од оснивања Театра на Бумруку и као позоришни преводилац, педагог, редитељ и критичар, ступајући на тај начин, први пут у Београду, у непосредни контакт са сценом и публиком, што ће оставити трага на његове погледе о позоришту уопште, и на проблем ства-

рања репертоара посебно. У мало познатом чланку под насловом *О театру и театралним делима* који је објавио у *Новинама србским* 1852. године, после повратка из Београда у Вршац, Стерија изражава мишљење о неопходном критеријуму приликом одабирања дела за приказивање, говорећи на основу властитог искуства у таквом послу које је, без сумње, стекао у Београду између 1841. и 1848. у раду за Театар на Бумруку и Театар код Јелена: „Ако станемо гледати какве награде, лудости и прави изроди ума и ћуди представљају се по немачким и француским позориштима те будемо закључивали, да таква дела могу поднети и за наш театар, промашисмо цел, и уместо да поправимо и изобразимо народ, ми ћемо га с друге стране покварити и само умножити незгоду и штету. Најстрожији избор дакле треба, по мом мњенију, да се набљудава не само каква се дела печатају, него и каква се представљају... Сами зрители радо гледају, кад се намера представљача односи или на ползу народа, или на његову славу а знамо из искуства, да се позориште ладно и немарљиво посештава, када се почну дела без обзира и цели, или без укуса давати“.³

Стеријин колега и једномишљеник Атанасије Николић ступио је у непосредни додир са позориштем много раније, још у Новом Саду 1826, оснивајући дилетантске дружине у којима је радио као писац, педагог и глумац. Као професор и ректор крагујевачког Лицеја, обновио је с јесени 1840. са својим ђацима позоришни живот који се у Крагујевцу био угасио одласком Јоакима Вујића. По пресељењу Лицеја у Београд следеће године „скупим дилетанте од младих чиновника“ — пише Николић у аутобиографији — „нађем и женскиње, и све обучим; на Бумруку доле уступи ми се једна магаза, у којој направим позорницу, и ту се почну претставе давати“.⁴ У Театру на Бумруку Николић је развио врло живу делатност као уметнички директор, писац, редитељ и глумац, бринући и о средствима за одржавање позоришта. Стерија није имао никаквих ранијих искустава са позор-

ницом, али је дошао у Београд са однегованим позоришним укусом и реномом најплоднијег и најпопуларнијег српског драматичара тога времена, чије је присуство доприносило угледу Театра, а његове концепције физиономији репертоара. Утицај Атанасија Николића на избор комада за представљање огледа се у необјављеном документу којим даје мишљење о позоришном делу пожаревачког учитеља Мојсила Живојиновића под називом *Пијаница и пропалница*, које је овај упутио Попечитељству просвешченија са молбом да се штампа и преда управи Театра на Бумруку ради представљања. Умољен да као управник позоришта и цензор грађанских књига, достави писмени суд о делу, Николић даје не само мишљење о Живојиновићевом комаду, већ изражава и свој шири став о сврси драме уопште: „Дело ово да се сочинитељу натраг врати, да у њему многа груба изражења, псовку и бој измени и цело дело други конач да добије, како ће се извесно знати, шта је са Нешом сапунцијом учињено, еда ли се он као кривац и порочан осуђује и казни, и еда ли се он при томе каје и гризе за своје поступке. Морално поученије за зрителја да буде конач дела!“⁵

Театар на Бумруку је отворен 4. децембра 1841. извођењем Стеријине историјске драме *Смрт Стефана Дечанског*; после три дана приказана је и Николићева позоришна игра с песмама *Краљевић Марко и Арапин*. Обе ове драме настале су, према Николићевом тврђењу, у доба припрема за отварање Театра, с јесени 1841; касније је изражено уверење да је Стерија само довршио у то доба раније започету драму, која је настала у периоду његовог рада на историјским комадима до 1830. године.⁶ Без обзира на ово мишљење карактеристично је да се Стерија у Београду вратио мотивима из националне историје. Пријем на који су наилазиле историјске драме Стефана Стефановића, Лазара Лазаревића, Атанасија Николића и Јована Стерије Поповића на дилетантским представама широм Војводине и на сцени Домородног театралног друштва у Загребу код родољубиве

и национално пробуђене публике, морао је да утиче на Стеријину даљу књижевну оријентацију, нарочито по доласку у Крагујевац, где је могао на дилетантским представама да се осведочи у изванредан успех Николићеве драме *Женидба цара Душана* која је написана по мотивима из националне историје. Успех је изражен не само у штампи, већ и у Кнежевим похвалама аутору, уз напомену и уверење почитатеља просвештенија да Николић неће и убудуће жалити труда „оваковим и овим подобним начином приносећи понешто на олтар поученија и изображења Србског и више пута представљенија на задовољство Светлејшег нашег Књаза чинити“.⁷ Расположење публике и похвале власти и критике свакако ће утицати на Николића и Стерију у позоришном раду који ће се наставити у Београду следеће године.

Приликом избора комада за први београдски репертоар није се могло рачунати са већим наслеђем из српске драмске књижевности тога времена. Одабрано је неколико најбољих драма и комедија које су имале највише успеха код српске позоришне публике; то су историјски комади Стефана Стефановића *Смрт Уроша V*, Лазара Лазаревића *Владимир и Косара*, Атанасија Николића *Женидба цара Душана*, затим Милош Обилић или *Бој на Косову* и *Светислав и Милева* од Јована Стерије Поповића, као и његове популарне комедије *Лаж* и *паралажа*, *Зла жена*, *Покондирена тиква* и *Тврдица* или *Кир Јања*, уз једину комедију његовог предходника Лазара Лазаревића *Пријатељи*. „Из побројаних комада види се“ — каже Борђе Малетић, — „каква је била намера у главноме позоришне управе: одржавати у памети дела наших предака и судбину њихову; понављати на даскама народни живот ради поуке и утврђивања у патриотству“.⁸ Одзив београдске публике био је велики, нарочито на представама историјских драма. Тако се на премијери драме *Смрт Уроша V* толико света било сакупило да сви људи „ни места могли имати

нису, него су се многи и кућама враћали“.⁹ Објашњавајући узроке таквој популарности, Малетић се 1884. године осврће на то време речима: „Кад представе из наше старе прошлости данас овако јако упливишу на огорченост нашу против Турака онда се лако може појмити, колико су онда, особито под онаквим притиском, распаљивале мржњу, кад су Турци по градовима у Србији и у вароши Београду сваком приликом Србе опомињали на њихову жалосну подчињеност и на тешке ране косовске“.¹⁰

Успех домаће драме указивао је на правац којим је требало неговати репертоар, али је малобројно становништво Београда опомињало на чињеницу да се скромно изворно драмско наслеђе морало умножити новим комадима, како би се одржала пажња публике и обезбедио опстанак позоришта. Зато су се, свега две недеље после прве представе, позоришни организатори обратили преко штампе писцима комада према мотивима из народне историје, према народном карактеру и домаћим обичајима, уз обећање награде од 6 до 15 дуката цесарских.¹¹

Да би помогао позориште, Стерија је у то време већ морао увелико да ради на преправкама и допунама својих старијих комада и на писању нових дела. Свега две недеље по објављеном позиву у штампи, Стерији је одано јавно признање и захвалност на бесплатно уступљеним комадима: *Превара за превару*, весела игра у једном дејству, *Женидба и удадба*, весела игра у три одељенија, *Волшебни магарац*, шаљива игра у једном дејству и *Ајдуци*, позоришна игра у пет дејствија. Поред раније приложене драме *Смрт Стефана Дечанског*, Стерија ће у току рада Театра приложити још два комада: жалосну игру у пет дејствија *Владислав и пародију* у два дејства *Симпатија и антипатија*, — начинивши тиме највећи прилог репертоару са седам оригиналних, дотле неизведених драма. Поред Атанасија Николића и Стерије, као нови писац се јавио и чиновник кнежеве канцеларије у Министарству иностраних

послова Марко Карамата, који је, према непотврђеним подацима, био и глумца-аматер у Театру на Бумруку. Он је, према штампи, „имао усудије своје оригинално сочиненије у рукопису Пријатељство и љубов овдашњем театру поклонити, које је приказано 21. фебруара“.¹² Извођење овог комада је изазвало живу дискусију у *Новинама Србским* између аутора и критичара Владимира Стојадиновића, који је између осталог, изразио сумњу у оригиналност комада.¹³ Друго дело Караматино, шаљива игра *Дон Педро или Два дана из живота једног лакоумсленика* писано је, према податку из новина, по Стеријиној *Покондиреној тикви*.

У току прва три месеца, београдски репертоар је изразито националан. На 22 представе приказано је само 4 страна дела и 18 домаћих драма, од којих је 10 било дорађено или новонаписано за ово позориште и први пут изведено у њему уопште. Од краја фебруара 1842. однос између оригинала и превода нагло се мења у корист страних дела, као последица исцрпљености домаћег драмског наслеђа. Из потребе за новим комадима и у тежњи да се публици прикаже поред домаће и страна драмска књижевност, организатори су, пре свега, извршили избор међу српским преводима, насталим у времену пре оснивања Театра на Бумруку, између 1809. и 1841. године. Истовремено, на самоме почетку, управа се обратила преко новина и преводиоцима. По доласку глумца из Загреба, на Бумручком репертоару све чешће се оглашавају „посрбљени“ или „прерађени“ комади који су штампани у Загребу у хрватским преводима и приказивани на сцени Домородног театралног друштва у току 1840. и 1841. године.

Према изворима из којих су потекли и времену у коме су настали, сви преводи изведени у Театру на Бумруку могу се поделити у три групе.

Комади преузети из старије српске преводне књижевности

Слепи миш, весела игра у једном чину од Карла Фридриха Хенслера

у преводу Јоакима Вујића, штампана 1809.¹⁴

Артело, придворни шаљивчина, позоришна игра у три чина од Карла Екартсхаузена, у преводу Мојсија Игњатовића, штампана 1813.¹⁵

Стрелци, драма у четири чина од Јосефа Мариуса фон Бабоа, у преводу Атанасија Николића.¹⁶

Ромео и Јулија, трагедија у четири чина од Кристијана Феликса Вајсеа у преводу Василија Јовановића, штампана 1829.¹⁷

Крстоношци, позоришна игра у четири чина од Августа Коцебуа у преводу Павела Роже Михајловића, штампана 1830.¹⁸

Лајбкучер Петра Великог, позоришна игра у једном чину од Августа Коцебуа у преводу анонима, штампана 1830.¹⁹

Познато страшило, весела игра у два чина од непознатог аутора у преводу Антонија Арнота-Арновљева, штампана 1835.²⁰

Благородни јуноша, весела игра у два чина од Јохана Енгела у преводу Милована Видаковића, штампана 1836.²¹

Дар благодарности, позоришна игра у четири чина од Августа Коцебуа, у преводу Константина Поповића-Камераша, штампана 1837.²²

Невиниј стид или Федор и Марија, шаљива игра у три чина од Августа Коцебуа у преводу Константина Поповића-Камераша, штампана 1838.²³

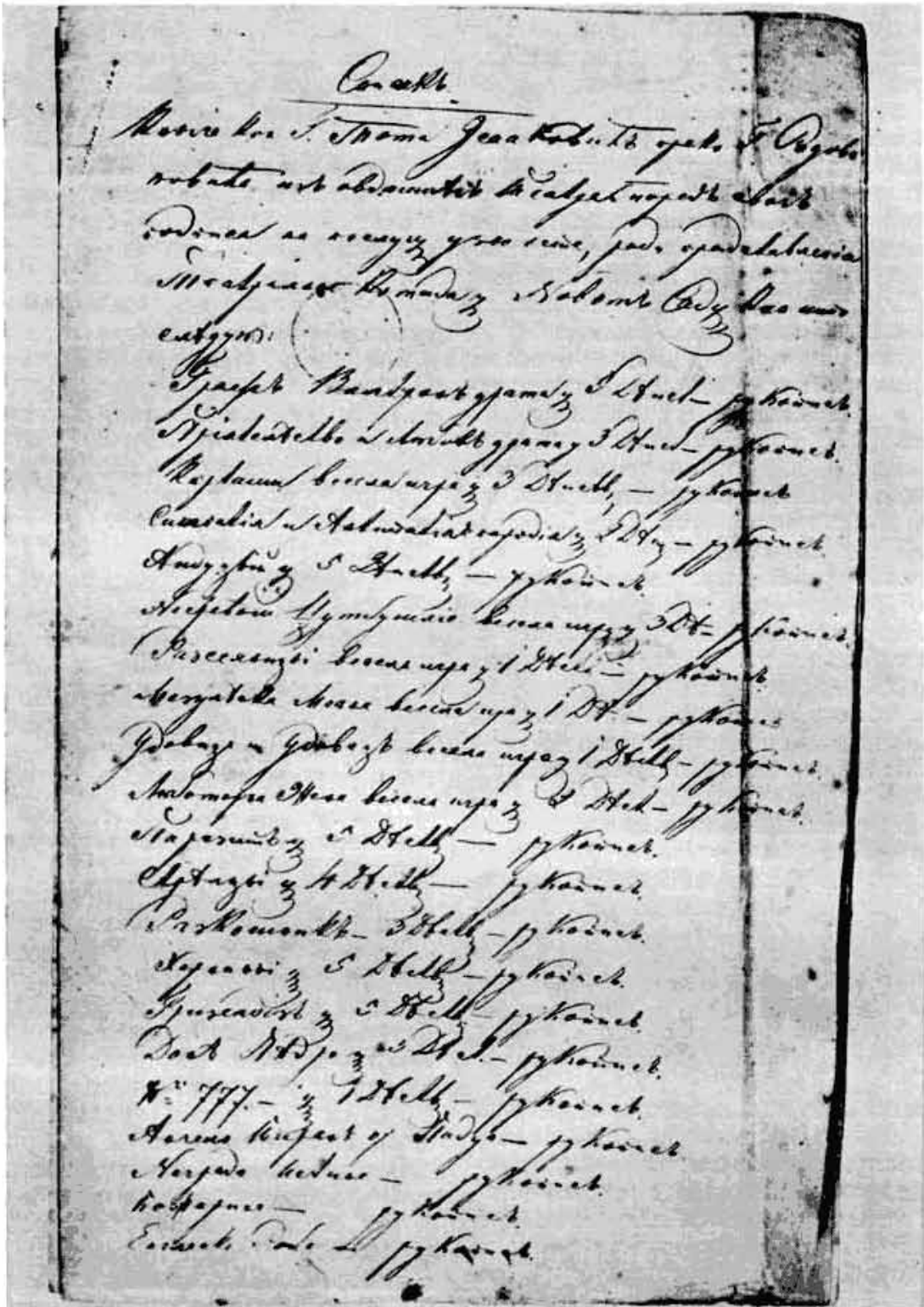
Лепа Гркиња, жалосна игра у пет чинова од Кароља Кишпалудија, у преводу Косте Исаковића, штампана 1838.²⁴

Питиас и Дамон, драма у једном чину од Беркена, у преводу Глише Зубана, штампана 1839.²⁵

Ла Перуз, позоришна игра у једном чину од Августа Коцебуа, у преводу Владимира Јакшића, Арсенија Туцаковића и Аксентија Туцаковића, штампана 1839.²⁶

Опадници, позоришна игра у пет чинова од Августа Коцебуа, у преводу Лазе Зубана, штампана 1840.²⁷

Од 13 набројаних превода, 12 потичу из немачке књижевности, док је једна

Сл. 1 — Списак драмских текстова Театра на Бумруку, издатих на реверс глумцу Томи Исаковићу у Београду 9. III 1842. (ДА СР Србије, Министарство просвете, 1847, Ф IV/298)

преведена са мађарског језика (Л е п а Г р к и њ а). Међу писцима заступљен је нарочито (са шест комада) Август Коцебу, најпопуларнији драматичар у то време не само на немачким већ и на европским позорницама. Дела осталих немачких писаца преузета су такође из репертоара бечког Бургтеатра, који је у то доба и све до осамдесетих година прошлог века снажно утицао репертоаром и стилем глуме на српске и остале јужнословенске позорнице. Као што се из самих наслова комада види, за Бумручки репертоар су одабирани углавном мелодраме са наглашеном сентименталном и морализаторском нотом, и комедије из грађанског живота са поучном тенденцијом. Такав избор сведочи не само о наклоностима позоришних организатора, већ и о укусу савремене београдске публике. Што се тиче времена у коме су ови преводи настали, карактеристично је да су само два старијег датума (Слепи миш и Артело, придворни шаљивчина), док су сви остали временски ближи Театру на Бумруку и потичу из доба од 1829. до 1840. Најплоднији позоришни преводилац у првој половини прошлог века, Јоаким Вујић, заступљен је само једним од тридесетак својих превода, вероватно зато што је већина њих остала у рукопису, или због архаичног Вујићевог језика који је у то време увелико био превазиђен.

Комади преведени за потребе Театра на Бумруку

У тежњи да подстакне преводилачки рад и тиме обезбеди већи број дела у репертоару, позоришна управа се, у позиву писцима, обратила и преводиоцима, са напоменом да ће наградити преводе „по нашим обстојателствима и за развитак нашег укуса способне“. У току осам месеци јавило се на позоришним листама девет нових превода из пера људи који су углавном били блиски сцени на Бумруку:

К а р т а ш, весела игра у три чина од Карла Голдонија, у преводу Марка Карамате.²⁸

П а р а з и т и л и В е ш т и н а с е б е с р е ђ н и м у ч и н и т и, весело позориште у пет чина од Фридриха Шилера, у преводу Борба Малетића.²⁹

Р а с к о ш н и к, весела игра у три чина од Карла Голдонија, у преводу Марка Карамате.³⁰

У д о в а ц и у д о в и ц а и л и В е р н о с т д о г р о б а, весела игра у једном чину од Франца Холбајна, у преводу Владислава Стојадиновића.³¹

З а р у ч н и к и з а р у ч н и ц а у ј е д н о ј о с о б и, весела игра од Августа Коцебуа, у преводу Јована Стерије Поповића.³²

М е н з у л с к а м е а н а, весела игра у једном чину од Карла Голдонија, у преводу Марка Карамате.³³

Г р а ф В а л т р о н, драма у пет чина од Н. Правиљшчикова, у преводу Јована Борбевевића.³⁴

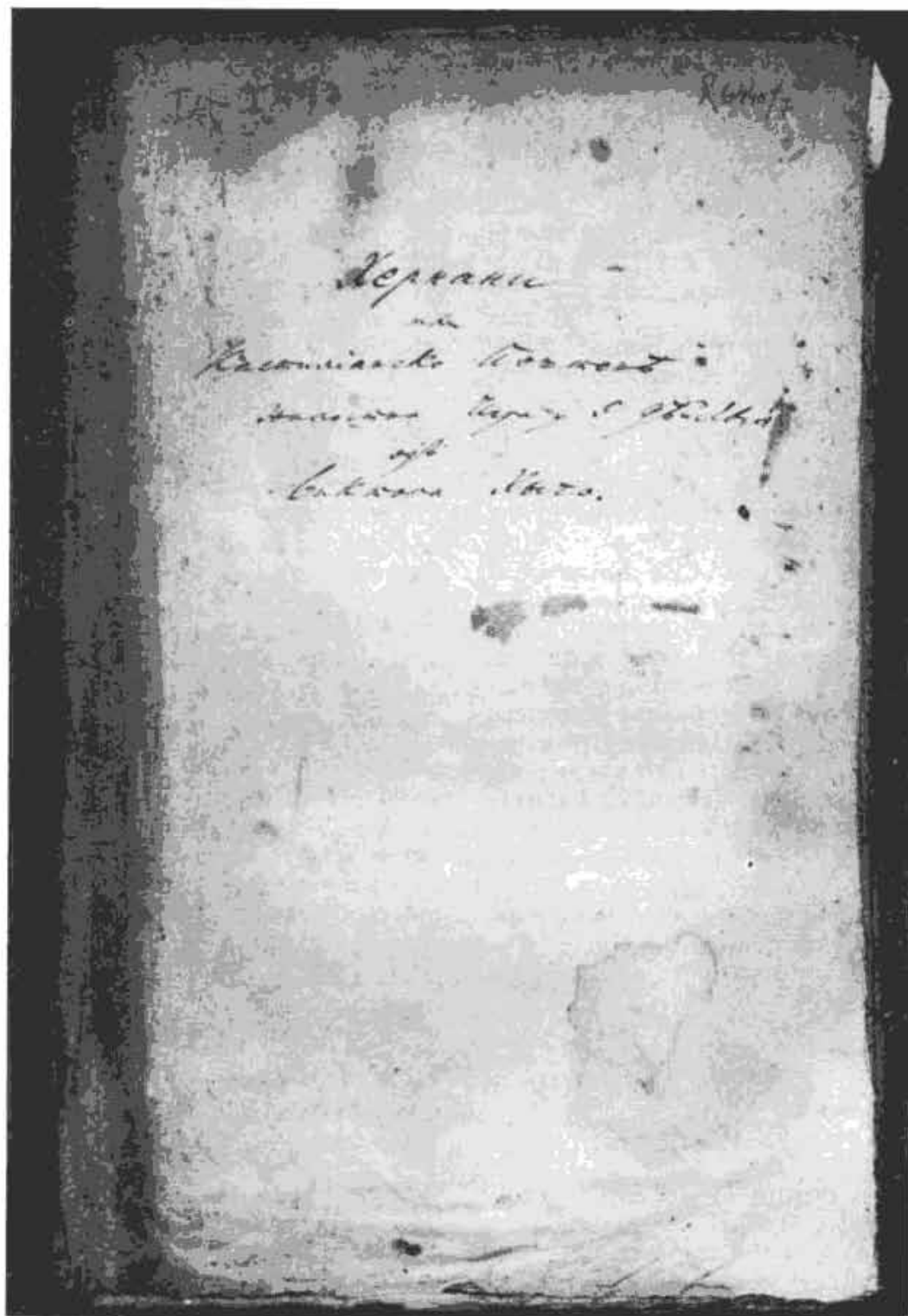
Е р н а н и и л и К а с т и л и ј а н с к о п о ш т е њ е, жалосна игра у пет чина од Виктора Игоа, прево са немачког Јован Стерија Поповић.³⁵

Н е с р е т н е ц у м б у ш л и ј е, комедија у три чина с певањем од Јохана Непомука Нестроја, у преводу Јована Стерије Поповића.³⁶

Н а г р а д а и с т и н е, драма у пет чина од Августа Коцебуа, у преводу анонима.³⁷

Девет превода дало је четири преводиоца. Међу њима, превели су по три комада Стерија и Марко Карамата, чиновник у Кнежевој канцеларији, док се једним преводом јављају Владислав Стојадиновић, столначелник у Попечитељству просвешченија и позоришни рецензент у *Новинама српским*, Јован Борбевевић штабс-капетан и књижевни сарадник у *Новинама српским*, и Борба Малетић, који својим прилогом први пут иступа у позоришној јавности Београда. Значајна су имена аутора Карла Голдонија (Carlo Goldoni), Фридриха Шилера (Fridrich Schiller) и Виктора Игоа (Victor Hugo), који се у преводима за Театар на Бумруку први пут јављају на српској сцени уопште. Између њихових комада нарочиту пажњу привлачи превод Е р н а н и ј а.

Драма Е р н а н и у ствари је друго Игоово дело приказано на сцени Театра

Сл. 2 — Насловна страна Стеријиног превода драме „Хернани“ (Hernani) од Виктора Игоа (Свеучилишна књижница у Загребу, бр. Р-6440/6)

на Бумруку, у јулу 1842. Пре њеног извођења била је постављена у истом позоришту драма *Ангело, падуански тирани* која, као што ће се касније показати, не припада српским преводима, нити је Стерија у преводу имао било каквог удела, као што се до сада мислило и претпостављало. Поводом премијере *Ангела*, написао је сам Стерија критику на извођење, из које се види да му је била позната вредност Игоа као писца и успех његових дела на европским позорницама: „Цело је позориште дубоко смишљено, и прорачуњено, сцене побуђенијама снабдеване, карактери су, особито тирани и позоришнице Тизбе наравно и истинито описани; из овог узрока није се ни мало чудити, што је таково дело, које се код Француза и Немаца као порода виспреног ума сматра, и ондашње зрилеће до усхита привело“.³⁸ Вероватно се већ тада Стерија заинтересовао за свој превод једног од Игоових комада, јер се три месеца касније јавио на позорници *Ернани*, који је приказан у корист глумице Јулијане Штајн, како је у новинама оскудно том приликом записано, без података о извору којим се Стерија послужило приликом преводу.

Недавно значајно указивање на сачуване рукописе неких драма које су извођење у Театру на Бумруку,³⁹ међу којима се налази и рукопис превода *Ернанија*, омогућило је да се одговори

на питање о њиховом пореклу. Проблем порекла *Ернанија* био је у толико компликованији што се није могло знати, у недостатку рукописа који није штампан, да ли је настао са оригинала — директним преводом француског текста (и поред изражене сумње у Стеријино познавање француског језика),⁴⁰ или са немачког језика — преводом прева Игоовог дела од Ф. Н. Kūlb-а. Исте, 1842. године, кад се јавио Стеријин превод, штампана је у Загребу и хрватска верзија *Ернанија* под насловом *Смртни рог у слободном преводу Јакова Ужаревића*⁴¹ (према немачком узору, како је много касније утврђено),⁴² што је могло да наведе на претпоставку да је Стеријина варијанта настала језичком прерадом загребачког узора, по примеру неких других превода који су доспели у Београд посредно, из Загреба. У штампи онога времена нема одговора на ова питања, осим податка да је *Ернани* „преведен од Ј. С. Поповића“. Тачан одговор могуће је добити из пронађеног Стеријиног рукописа, и то не на основу дознака у оскудном наслову који гласи: *Хернани или Кастилијанско Поштење, жалостна игра у пет дејствија од Виктора Хига*, већ поређењем неких одломака из Стеријиног текста са одговарајућим местима у оригиналу, односно у немачком и хрватском преводу.

Оригиналан текст⁴³

Ah! je crains quelque malheur
Hernani devrait être ici
(Bruit de pas à la petite porte.)
Voici qu'il monte
Ouvre avant qu'il n'frappe, et
Fais vite, et sois prompte
(Entre Hernani. Grand manteau,
grand chapeau. Desous, un costume
de montagnard d'Aragon, gris, avec
une cuirasse de cuir, une épée, un
poignard et un cor à la ceinture.)
Donna Soll (courant à lui). Hernani!

Стеријин превод

Ах, ја се све бојим неке несреће; одавно је требало, да је Хернани код нас. (Чује се ход на тајним степенима). Слушај, ево га, гди долази. Брзо отварај, док јошт није куцати почео. (Јозефа отвори вратаошца, Хернани ступи).
Сол (њему на сусрет): Хернани.

Загребачки превод

Ах непрестано се бојим да се није шта зла догодило. Требало би, да је Хернани већ одавна овди. (Чују се кораци на потајном ходнику). Чуј! баш се пење овамо. Иди, отвори берзо врата, берзо, прие него што покуца, иди пожури се! (Јозефа отвори враташца, Хернани ступи унутра, замотан је у велику кабаницу, носи велик шешир на глави, под кабаницом види се оправа Арагонскога горјаника, одело је од сиве боје, преко одела има на персик кожни панциер, мач, нож, и рог стоји му за појасом. Сол (лети му на сусрет): Хернани!

Уочљиво је да оба превода, Стеријин и Ужаревевићев, воде порекло из истог извора — са немачког препева који се знатно разликује од француског оригинала, свакако зато што је немачки преводилац настојао да дочара Игоову поетску драж која му је наметнула у стиховима веће удаљавање и слободу. За разлику од немачког, хрватски и српски преводи су писани прозом, било с тога што преводиоци нису имали поетске снаге за препеве, или зато што су текстови рађени у журби, за текући репертоар који је стално захтевао нове комаде.

И г о

Duegne, c'est ici qu'aura lieu
l'entretien?

У ж а р е в и ћ:

А разговори овди бивају, дуено?

Или:

И г о:

Le roi! Le roi! Mon père
Est mort sur l'échafaud,
C o n d a m n é (подв. С. Ј.) par le sien.

У ж а р е в и ћ

Краљ! Краљ! О мој отац
погину на стратишту
проклет од његовог оца.

Немачки превод

Ach! Ich fürchte stets ein Unglück. Längst schon sollte Hernani bei uns sein. (Man hört Fusstritte auf den geheimen Treppe) Horch! eben steigt. Er wohl die Treppe hinauf. Geh' öffne schnell die Thüre eh'er klopft; fort, spute dich! (Jozefa öffnet die kleine Thüre; Hernani tritt ein, in einem grossen Mantel gehüllt, einen grossen Hut auf dem Kopfe; unter dem Mantel bemerkt man das Costüme eines Aragonischen Bergbewohners, ein Kleid von grauer Farbe, darüber einen ledernen Brust harnisch; Schwert, Dolch und Hilfsthorn in dem Gürtel.
Sol (ihm entgegeneilend) Hernani!

Мада су оба домаћа превода настала из истог извора, они се знатно разликују међусобно, према духу свога језика, са местимичним приближавањем француском оригиналу. (Ужаревевић према француском тексту: требало би, да је Хернани већ одавна о в д и; Стерија према немачком: Одавно је требало, да је Хернани к о д н а с (подв. С. Ј.). По неким другим детаљима види се да се и Стерија местимично служио изворним делом и одступао од немачког препева у оним детаљима које Ужаревевић следи готово дословно по Külbu:

С т е р и ј а

Састају л' се овде?

К ü l b

Und findet hier
Die Unterredung statt, Duena?

С т е р и ј а

Краљ! Краљ! О, мој отац
његовим оцем о с у ђ е н,
пао је на губишту.

К ü l b

Der König! Der König!
O, mein Vater starb
v e r d a m m t von seinem
Vater, auf dem Blut gerüst.

Рукопис другог Стеријиног превода, комедије *Заручник и заручница* у једној особи, временом је загубљен, тако да се не може са сигурношћу тврдити да ли је настао превођењем немачког оригинала или је посредно само прерада хрватског превода који није припреман на загребачкој сцени колико је познато,⁴⁵ али је штампан 1842. године. Међутим, с обзиром на Стеријино познавање немачког језика, може се претпоставити да је поменути комедија свакако преведена са немачког језика.

Трећи Стеријин превод, комедија *Несрећне џумбушлије* за коју нема никаквих података у новинама, остао је до скорих дана непознат истраживачима Бумручког репертоара, који је, у недостатку других извора, реконструисан искључиво према савременој штампи.⁴⁶ Сам рукопис не би могао бити довољна потврда о ауторству и приказивању овога дела у Театру на Бумруку, да се на његовој 66. страни не налази запис о наслову дела, пореклу превода и датуму извођења у Београду. Он дословно гласи: *Од Нестрој у Бећу по Домородном Друштву, под именом Несретне Чумбушлије 19.7во 1842 у Недељу, задње представљење, под Револуцијом Михајла Књаза Србског.*⁴⁷ Цео рукопис, као и запис, не потичу из Стеријиног пера; писани су латиницом, свакако као препис ћириличног текста који је, као што се види из једног реверса, такође однешен из Београда у Загреб заједно са осталим ру-

кописима, и тамо преписом припреман за евентуално извођење на хрватској позорници. Запис је свакако касније, и другом руком додат, јер ћемо ниже показати да наведени датум приказивања овога комада у Београду није тачан. Међутим, иако погрешан, он пружа могућност да се дође до интересантних података о последњим данима Театра на Бумруку, који су, у недостатку грађе, остали до данас слабо осветљени.

Комади преузети из загребачког репертоара

Доласком српских и хрватских глумаца из Загреба, приметан је већи прилив страних комада у Београду, углавном оних које су исти глумци изводили ранијих месеци на сцени Домородног театралног друштва. У позоришним рубрикама београдске штампе тога времена каже се само за неке од ових комада да су „прерађени“ или „посрбљени са илирског језика“, док о другима нема података у томе смислу, тако да се њихов број могао само претпоставити, углавном поређењем београдског и загребачког репертоара и појавом истих комада у кратком временском размаку, најпре у хрватској преводној белетристици и на загребачкој позорници, а одмах затим и на београдској сцени, нарочито од преласка глумаца у Београд. Међутим, тек су нађени рукописи омогућили да се, поређењем са загребачким преводима утврди број оних позоришних дела која су унета у београдски репертоар посредством хрватских превода. То су:

Ангело, падуанскиј тиранин, трагедија од Виктора Игоа у преводу Јакова Ужаревића⁴⁸ и посрби Исидора Стојановића⁴⁹

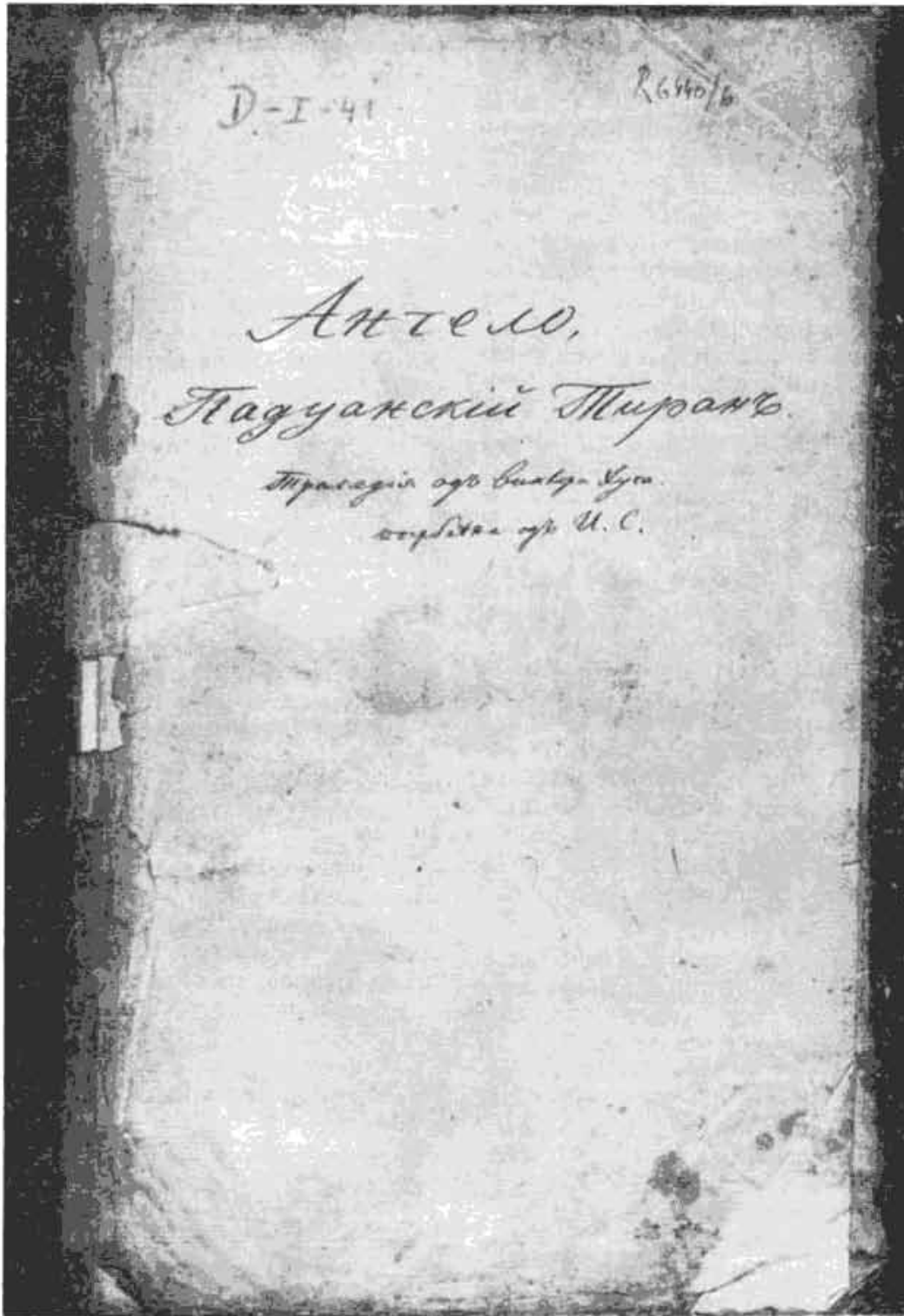
Бретислав и Југа, драма у пет чинова од Карла Егона Еберта, у преводу Људевита Вукотиновића⁵⁰ и посрби Томе Исаковића⁵¹

Нумера 777, весела игра у једном чину од Карла Августа Лебрена, у преводу Драгутина Раковца⁵² и посрби Милана Давидовића⁵³

Пожарина, весела игра у једном чину од Августа Коцебуа, у преводу Јакова Ужаревића⁵⁴ и посрби Милана Давидовића⁵⁵

Гризелда, драма у пет чинова од Фридриха Халма, у преводу Јакова Ужаревића⁵⁶ и посрби анонима⁵⁷

Стана или Хедвига, разбојничка заручница, драма у три чина од Теодора Кернера, у преводу Јакова Ужаревића⁵⁸ и посрби Тимотија Милашиновића.⁵⁹

Сл. 3 — Насловна страна драме „Ангело, Падованскиј тирани“ (Angelo, Tiran de Padou) од Виктора Игоа, у рукопису Исидора Стојановића (Свеучилишна књижница у Загребу, бр. Р-6440/6)

У недостатку рукописа и ближих дознака о настанку превода драме *Ангело*, све до наших дана превод је погрешно приписиван перу Јована Стерије Поповића, углавном на основу чињенице што се само три месеца касније, августа 1842, јавило на сцени Театра на Бумруку и друго Игоово дело *Ернани*, уз напомену у новинама да је његов превод начинио Стерија, док се у огласима поводом извођења *Ангела* уопште не наводи име преводиоца.⁶⁰ Испитивањем сачуваног рукописа *Ангела*, уочљиво је, међутим, да није писан Стеријином руком и да иницијали, који обележавају аутора прераде у наслову рукописа, не означавају Стеријино име. Насловна страна рукописа гласи: *Ангело, Падуанскиј тирани, трагедија од Виктора Хуга. Посрбљена од И. С. (подв. С. Ј.)*. Иницијали не наводе на било коју познату личност из ужег круга до сада познатих писаца и преводилаца који су радили за Театер на Бумруку, али упућују на Стеријиног и Николићевог колегу Исидора Стојановића, професора Опште историје на београдском Лицеју. Поређењем рукописа *Ангела*, са очуваним списима који су писани руком Исидора Стојановића,⁶¹ може се без сумње, њему приписати прерада хрватске верзије ове Игоове драме.

Комади *Бретислав и Јута*, *Нумера 777* и *Пожарина* прерађени су, према подацима у новинама, такође по хрватским преводима. За први комад каже се да је „посрбљен по Људевиту Вукотиновићу Томом Исаковићем, чланом Театралног друштва“. Друга два комада „посрбио је са илирског језика Г. Милан Давидовић и то својству језика нашег сходно и вешто“.⁶²

Поређењем текстова, могуће је утврдити да је рукопис драме *Гризелда* настао прерадом Ужаревићевог превода од стране непознатог прерађивача, чије име није забележено на насловној страни рукописа, нити у критичким освртима поводом њеног извођења.⁶³ Овакав начин оглашавања комада, без помена имена лица која су посредовала у прерадама, поновиће се и у неколико дру-

гих случајева из разлога који су објашњени даље у напису.

Што се тиче драме *Стана* или *Хедвига*, разбојничка заручница, чини нам се да такође припада групи хрватских превода подешених за београдску позорницу, што не би било тешко проверити да београдски рукопис није загубљен. У штампи се, међутим, каже: „ово дело колико је срећно и поносно што вештога Кернера за сочинитеља има, толико се и дичити може са својим г. преводчиком“ (подв. С. Ј.),⁶⁴ из чега би се могло закључити да је Милашиновић превео Кернерову драму са оригинала. И поред тога, из више разлога смо склони веровању да је реч ипак само о преради. Годину дана пре београдског приказивања изведена је ова драма на загребачкој сцени под именом *Хедвига* или *Разбојничка заручница* у преводу Јакова Ужаревића, који је штампан 1842. године. Посрбљивање се могло вршити из рукописа који је донесен из Загреба или према штампаном примерку, што је било лакше и логичније него ли преводити комад изнова. Реч преводилац употребљена је у новинама вероватно зато што се у овом случају није радило само о језичким коректурама, већ и о ширим захватима. Тако је Милашиновић већ у наслову дела заменио име *Хедвига* српским *Стана*, чинећи свакако исто и код назива других лица, географских појмова и свега што је могло да приближи радњу и тенденцију дела српској публици. Измене су биле условљене и техничким и материјалним могућностима Театра на Бумруку. У раније цитираном одломку из Стеријиног превода драме *Ернани* приметно је изостављање описа костима за Ернанија, који је, према оригиналу, обучен као арагонски планинац, са великим шеширом, кожним панциром, рогом; при томе се морало водити рачуна о скромној гардероби којом је позориште располагало.⁶⁵ Претпостављамо да је и Милашиновић вршио веће измене при обради текста и да му је због тога одато у штампи извесно ауторско признање.

Преузимање превода из загребачког репертоара за потребе Театра на Бумру-

ку настало је из практичних разлога. Тиме је, пре свега, умањен труд око превођења оригинала, што би захтевало знатно дуже време које нису допуштале текуће потребе за новим комадима. На тај начин се штедело и време које је било потребно за припремање комада и учење улога, јер је подела улога била готово индентична оној у Загребу, са малим разликама. Глумци су били у знатној мери поштеђени учења и увежбавања непознатих текстова, сем што су морали да усвоје у прерадама извесне драматуршке измене, језичке коректуре и акценат нарочито (бар што се тиче хрватских глумаца Јосипа Ткалца, Николе Бадлаја и Јулијане Штајн), о чему је критика водила посебно рачуна.

Прво хрватско позориште, Домородно театрално друштво и прво београдско позориште, Театер на Бумруку, имали су исте методе приликом стварања и обнављања својих репертоара. Као што се управа београдског позоришта користила хрватским преводима у току 1842, тако је и управа загребачког театра у току 1840. и 1841. после језичке и драматуршке прераде у духу хрватског језика, уврстила у свој репертоар српска оригинална позоришна дела: Милош Обилић, Светислав и Милева, Покондирена тиква,

Вукотиновић

Јута: Зашто сте ме, мили оче из нашега града овамо у пуни варош позвали? Шта ћу ја у сјајности високога двора, која сам учна била у тихоћи живети? Верујте ми отче, какогод што данас плашљиво ходам по овом мраморном поду, тако ћу и остати инострана у месту томе.

(Први чин, први призор)

Бретислав (сам шетје се немирно):

Још га није, о Љубомире, тебе љубав нетера! . . . Да сам сам ишо, боље би било; чекати је тежко (стане). Је л'ју нашо, је ли ш њом диванио? . . . Само тако дуго стална нека остане, док с мојом војском из Чешке дођем, тада ће цар дерхтати, а ја љубу одвести! (хода опет) О како лагано вре-

Зла жена Јована Стерије Поповића, затим Владимир и Косара и Пријатељи Лазара Лазаревића, и Смрт Уроша V Стефана Стефановића. Поред оригинала, приказано је и неколико српских превода: Ромео и Јулија Кристијана Феликса Вајсеа у преводу Василија Јовановића, Фернандо и Јарика Карла Екартсхаузена у преводу Јоакима Вујића, Смрт за двоје или Жртвена смрт Августа Коцебуа у преводу Михаила Витковића, и Познато страшило анонима у преводу Антонија Арновљевића.⁶⁸ При томе су исти глумци — најпре чланови новосадског Летећег дилетантског друштва од 1837—1840, затим загребачког Домородног театралног друштва од 1840—1842 и, најзад, Театра на Бумруку 1842. — одиграли посредну улогу, преносећи из свога новосадског репертоара дела српских писаца и преводилаца на загребачку сцену, а касније, хрватске преводе на позорницу Театра на Бумруку.

На примеру упоредних одломака из драме Бретислав и Јута, у преводу Људевита Вукотиновића и онога у преради Томе Исаковића, видљив је метод којим се служило приликом прерада хрватских превода:

Исаковић

Јута: Зашто сте ме, драги оче, из нашега града, у ову пунољудствену варош довели? Шта ћу ја у Сјајности Високог двора, која сам се научила у миру живити?

Бретислав (шета се немирно):

Још га нема, о Љубомире, тебе љубав не мучи! . . . Да сам сам ишо, боље би било; чекати је тешко (стане). Јели он њу нашо, јел с њом говорио? . . . Само толико постојана нека остане, док с мојом војском из Чешке дођем, онда мора цар дрктати, а ја ћу љубезну моју одвести (хода) О како ла-

ме иде; а ти, Љубомире мој, још лаганије!

(Трећи чин, први призор)

Исаковић је пре свега извршио језичку коректуру Вукотиновићевог превода, прилагођавајући је потребама београдске публике тога времена, уз извесну слободу у варирању појединих речи које могу да промене понекад и смисао текста (Вукотиновић: у пуни варош позвали; Исаковић у ову пунољудствену варош довели — подв. С. Ј.). Поред филолошких и местимично смисаоних измена, Исаковић

Ужаревих

Први дан

Разсветљен врт поради неке свечаности. С десна види се палача такођер разсветљена, одкуда се ромон од музике чује; на палачи врата, која у врт воде, и галерија у долњем кату, по којој се види, како се људи, који су удioniци свечаности, тамо амо шећу, и како се живо веселе! Близу вратах клупа од камена. С леве друга клупа, на којој се види човек, где у сени спава.

Карактеристично је да се поводом приказивања Ангела, у штампи не наводи уз назив комада и Стојановићево име. Тај пример није усамљен; у огласима за још четири драмска дела остала су анонимна имена преводилаца, односно прерађивача. Изгледа да је то намерно учињено са оним прерадама код којих су вршене интервенције техничке природе (случај Ангела), за разлику од извесног личног, ауторског посредовања (пример Бретислава и Јуте). Очувани рукопис Ангела омогућио је да се дешифрује име пре-

Лудост и лудорија, весела игра у једном чину од Марк-Антоана Дезожијеа, у преводу Димитрија Деметра⁶⁸ и посрби анонима⁶⁹

гано време иде ати мој Љубомире још лакше!

врши и драматуршке интервенције, скраћивањем текста на оним местима која му се чине неважним за развој дијалога и радње (први чин, прва појава). За разлику од оваквог поступка, метод којим се служи Исидор Стојановић у преради Ужаревевог превода Ангела много је упрошћенији и своди се на једноставну транскрипцију у духу српског језика, без икаквих личних захвата:

Стојанових

Први дан

Разсветљен врт поради ноћног неког торжества. С десна види се палата такођер разсветљена, од куда се глас од музике чује; на палати врата, која у врт воде, и галерија у долњем кату, по којој се види, како се људи, који су учасници торжества, тамо амо шећу, и како се живо веселе. Близу вратах клупа, на којој се види човек, где у ладу спава.

рађивача Стојановића, док се за четири остале драме то не може утврдити, због недостатка рукописа који засада нису пронађени.⁶⁷ Иако нема документованих доказа, чини нам се да су и ова дела доспела на репертоар Театра на Бумрку преко хрватских превода. У прилог претпоставци говоре чињенице да су исти комади преведени тих година на хрватски језик, штампани у Загребу, и извођени у згради Казалишта на Марковом тргу. Извесне аналогije у начину оглашавања Ангела и ових позоришних дела наводе на њихово порекло:

Енглески еспап, весела игра у два чина од Августа Коцебуа, у преводу Димитрија Деметра⁷⁰ и посрби анонима⁷¹

РАЧУНЪ

у Управног ошета Театра Београдског

ОДЪ

ТИПОГРАФИЈЕ КНЯЖЕСТВА СРБСКОГЪ.

У сребру.

№	Датумъ	ПРЕДМЕТЪ	За зарѣто		За штамп.		Свѣга	
			фор.	вр.	фор.	вр.	фор.	вр.
	<i>5. Јулија 28.</i>	<i>7. представствена (узуат)</i>					12.	—
	<i>2. Фебруар 20.</i>	<i>7.</i>					14.	<i>42.</i>
	<i>7. Марса 28.</i>	<i>7.</i>					14.	—
	<i>1. Јулија 27.</i>	<i>8.</i>					20.	—
	<i>2. Маја 30.</i>	<i>9.</i>					20.	<i>40.</i>
	<i>4. Маја 27.</i>	<i>9.</i>					18.	—
	<i>2. Маја 29.</i>	<i>6.</i>					19.	—
	<i>1. Август 19.</i>	<i>6.</i>					12.	—
							178.	22.

№ 214
27. Октобра 1842
у Београду

Митре Н. Србић
Типографије Княжества Србског
Београд

Сл. 4 — Рачун Београдске типографије за штампање плаката Театра на Бумруку, између 5. I и 19. VIII 1842. упућен 27. XI исте године Попечитељству просвешченија ради наплате дуга (ДА СР Србије, Министарство просвете, 1842, Ф-1/163)

Разсејаници, шаљива игра у једном чину од Августа Коцебуа, у преводу Јакова Ужаревића⁷² и посрби анонима⁷³

Љубоморна жена, весела игра у два чина од Августа Коцебуа, у преводу Јакова Ужаревића⁷⁴ и посрби анонима⁷⁵

Рукописи, о којима је било речи у овоме напису, извор су новијих података не само о раду појединих писаца, преводилаца, прерађивача и глумаца, већ и о деловању самог Театра на Бумруку. Поред потврда о везама српског и хрватског позоришта на почетку сталнијег рада, у једноме од њих (Несрет

не цумбушлије) има повода за доказ о датуму престанка рада првог београдског позоришта. Према овој запису поменуто дело је приказано у недељу, 19. VII 1842, као последња представа „под револуцијом кнеза Михајла“.⁷⁶ Међутим, *Новине србске* пишу, да је тога дана приказана Игоова драма *Ернани* као корисница глумице Јулијане Штајн. Из каснијих рецензија види се да је позориште радило до краја јула, и у августу. Према једном документу о коме ће бити речи, последњи плакати су штампани за представу која је одржана на дан 19. августа. Запис је убележен у текст комедије другом руком и, свакако касније, по сећању. Погрешка је очевидно начињена у навођењу месеца, тако да би датум у запису требало да гласи — 19. VIII (подв. С. Ј.), 1842, у чему нас уверава још један податак; „револуција“, о којој је реч, односи се без сумње, на Вучићеву буну и на догађаје који су уследили и навели кнеза Михајла да напусти Београд управо на дан 19. августа увече. Театар на Бумруку је, свакако, те вечери приказао своју последњу представу — комад *Несретне цумбушлије*, а затим је обуставио рад, оставши у метежу политичких збивања без свог заштитника.

На основу свега што је овде речено следи попис репертоара Театра на Бумруку према новијим подацима о писцима, делима, преводиоцима и датумима појединих представа. Попис је вршен према хронологији извођења, како би се

уочио извештај ритам у низању представа (играло се обично два пута у седмици: четвртком и недељом) и да би се на тај начин сагледале празнине на оним местима за која недостају подаци у штампи, која, поред очуваних рукописа, представља једини извор за репертоар тога доба. Потребно је напоменути да се тачан број свих приказаних представа може утврдити на основу једног необјављеног документа. Наиме, у Државном архиву Србије очувана је молба београдске Типографије (штампарије) којом се 27. XI 1842. потражује дуг за штампање позоришних плаката у појединим месецима између 5. јануара и 19. августа исте године.⁷⁷ При томе су за сваки месец наведена два датума у оквиру којих је вршено штампање. Тако је према овој рачуни, од 5. до 30. јануара штампано плаката („цецуља“) за седам представа, од 3. до 30. фебруара за седам, од 7. до 28. марта за седам, 1. до 27. априла за осам, 2. до 30. маја за девет, 4. до 27. јуна за девет, 2. до 29. јула за шест, и од 1. до 19. августа за шест представа. Како су овде од интереса дани у које су одржаване представе, а не они у којима су плакати отискивани, потребно је померити датуме из рачуна за један дан унапред, јер је штампање вршено на дан уочи представе. На тај начин, и поређењем података о броју представа из штампе, могуће је добити следећу слику о укупном броју представа:

У времену од	Број представа према штампи	Број представа према рачуну	Напомена	Укупно одржано представа
4. XII 1841 — 5. I 1842	8	Без података	Из рачуна се не види да ли су штампани плакати између два наведена датума	8
6. — 31. I 1842	5	7	У новинама нема података за представе које су вероватно одржане 11. и 22. I. 1842.	7
4. II — 1. III 1842	9	7	Према штампи, одржане су две представе које у рачуну нису убележене зато што за њих нису штампани плакати (за две репризе — <i>Владислава</i> и <i>Покондирену тикву</i> ?)	9

У времену од	Број представа према штампи	Број представа према рачуну	Напомена	Укупно одржано представа
8. — 29. III 1842	7	7		7
2. — 28. IV 1842	7	8	Без података у штампи о представи која је вероватно одржана 16. IV 1842.	8
4. — 28. VI 1842	8	9	Према пештанским Народним новинама (бр. 49. од 28. VI 42, у недељу 21. VI заказана је представа коју је забранио београдски паша, тако да није регистрована у штампи, али су за њу штампани плакати; отуда разлика.	8
3. — 30. VII 1842.	6	6		6
2. — 19. VIII 1842	4	6	Нису забележене у новинама 2 пр. дставе одржане свакако у четвртак 13. и недељу 16. VIII	6

Према позоришној рубрици у *Новинама србским*, изведено је у Театру на Бумруку укупно шездесет три представе. Рачун међутим указује на још пет представа. Једна од њих је, свакако, премијера Стеријине *Лаже и паралаже*, о којој нема трага у штампи, али се поводом њеног извођења на дан 4. VI 1842. каже да се приказује „други пут“.⁷⁸ До податка о извођењу још једног дела, које није регистровано у *Новинама србским*, долази се из другог извора; наиме, у Архиву Хрватског народног казалишта у Загребу чува се у рукопису комад Атанасија Николића *Аделаида*, алписка пастирка.⁷⁹ Текст је писан ћирилицом а на његовој другој страни убележена су имена глумаца ко-

ји су тумачили поједине улоге: Љубомир Јовановић, Јулијана Штајн, Никола Бадлај, Димитрије Грујић, Љубица Стефановић, Марија Стефановић, Јован Капдемора, Сава Марковић и Јосип Ткалац. Ова подела не може се односити на припремање истога комада у Загребу, јер глумци Љубомир Јовановић и обе Стефановићеве нису били чланови тамошњег позоришта. Претпостављамо да је овај комад не само припремљен већ и приказан према овом рукопису у Театру на Бумруку, због чега је, у недостатку ближег датума извођења, убележен у његовом репертоару на крају. Од пет поменутих представа, за три нисмо нашли никакве податке.

Репертоар Театра на Бумруку

(4. XII 1841 — 19. VIII 1842)

Децембар 1841.

1. Јован Стерија Поповић Смрт Стефана Дечанског, жалосно позорје у пет дејства 4. четвртак
2. Атанасије Николић Краљевић Марко и Арапин, позоришна игра с песмама у три дејства 7. недеља
3. Атанасије Николић Краљевић Марко и Арапин, реприза 11. четвртак

4. Јован Стерија Поповић	Тврдица или Кир Јања, шаливо позориште у три дејства	без ближег датума
5. Јован Стерија Поповић	Тврдица или Кир Јања, реприза	без ближег датума
6. Карло Екартсхаузен	Артелo, придворни шаливчи-на (Arthelo, oder der Hofnarr) позоришна игра у три дејства, у преводу Мојсија Игњатовића	без ближег датума

Јануар 1842.

7. Јован Стерија Поповић	Женидба и удадба, весела игра у три дејства	1. четвртак
Јован Стерија Поповић	Превара за превару, весела игра у једном дејству	
8.	Музикални и краснопевни концерт у Театру, под управом „капелмајстора“ Јосифа Шлезингера	4. недеља
9. Стефан Стефановић	Смрт Уроша Петаго, последњег цара србскога, ужасно-жалостна игра у пет дејствија	6. уторак
10.	Без података	11. недеља
11. Карло Голдони	Карташ (Il Giocatore), весела игра у три чина, у преводу Марка Карамате	14. среда
12. Јован Стерија Поповић	Зла жена, весело позориште у три дејства	18. недеља
13.	Без података	22. четвртак
14. Стефан Стефановић	Смрт Уроша Петаго, последњег цара србскога, реприза	25. недеља
15. Карло Екартсхаузен	Артелo, придворни шаливчи-на, реприза	29. четвртак

Фебруар

16. Јован Стерија Поповић	Ајдуци, позорје у пет дејствија ⁸⁰	5. четвртак

17. Јован Стерија Поповић	Волшебни магарац, шаљиво позориште у једном дејству	8. недеља
Карло Фридрих Хенслер	Слепи миш (Die Fledermaus) весела игра у једном дејству, превео Јоаким Вујић	
18. Јован Стерија Поповић	Владислав, жалостна игра у пет дејствија	15. недеља
19. Атанасије Николић	Женидба Стефана Душана, цара србскога, позоришна игра са песмама у три дејства	19. четвртак
20. Марко Карамата	Пријатељство и љубов, вољено- жалостна игра у три дејства	22. недеља
21. Јован Стерија Поповић	Владислав реприза	25. среда
22. Јован Стерија Поповић	Милош Обилић или Бојна Ко- сову, јуначко позориште у пет деј- ствија	26. четвртак
23. Јован Стерија Поповић	Покондирена тиква, весело по- зориште у три дејства	29. недеља
М а р т		
24. Јован Стерија Поповић	Покондирена тиква реприза	1. недеља
25. Јозеф Мариус фон Бабо	Стрелци (Die Strelitzen) хе- роическо позориште у четири дејства, превео Атанасије Николић	8. недеља
26. Јован Стерија Поповић	Милош Обилић или Бојна Ко- сову, реприза	10. уторак
27. Август Коцебу	Опадници (Die Verleumder) позоришна игра у пет дејствија, превео Лаза Зубан	15. недеља
28. Јохан Енгел	Благородни јуноша (Der Edel- knappe), весела игра у два дејства, пре- вео Милован Видаковић	19. четвртак
29. Фридрих Шилер	Паразит или Вештина себе срећним учинити (Der Para- zit) весело позориште у пет дејства, превео Борбе Малетић	22. недеља
30. Теодор Кернер	Стана (Hedwig, die Banditen- braut) драма у три дејства, хрватски превод Јакова Ужаревића посрбио Тео- дор Милашиновић	23. понедељ.

31. Јован Стерија Поповић	Светислав и Милева, жалосно позорје у четири дејства	29. недеља
		А п р и л
32. Карло Август Лебрен	Нумера 777 (Nummer 777) весела игра у једном дејству, хрватски превод Драгутина Раковца посрбио Милан Давидовић	2. четвртак
Август Коцебу	Пожарина (Die Brandschätzung) весела игра у једном дејству, хрватски превод Јакова Ужаревића посрбио Милан Давидовић	
33. Лазар Лазаревић	Владимир и Косара, драма у три дејства	5. недеља
34. Лазар Лазаревић	Пријатељи, весела игра у једном дејству	9. четвртак
Август Коцебу	Лајбкучер Петра Великог, позоришна игра у једном чину, „безименим на србски језик вешто преведено“	
35. Јозеф Мариус фон Бабо	Стрелци реприза	12. недеља
36.	Без података	16. четвртак
37. Виктор Иго	Ангело, падуански тиранин (Angelo, Tugan de Padoue) трагедија, хрватски превод Јакова Ужаревића посрбио Исидор Стојановић	20. понедељ.
38. Јован Стерија Поповић	Светислав и Милева реприза	26. недеља
39. Лазар Лазаревић	Пријатељи реприза	28. уторак
Карло Август Лебрен	Нумера 777 реприза	
		М а ј
40. Теодор Кернер	Стана реприза	3. недеља
41. Карло Голдони	Разкошник (Il Prodigio) весела игра у три дејства, превео Марко Кармата	7. четвртак

42. Август Коцебу Награда истине (Lohn der Wahrheit) драма у пет дејствија, прево аноним 10. недеља
43. Јован Стерија Поповић Симпатија и антипатија или Чудновата болест, пародија у два дејства 14. четвртак
- Франц Холбајн Удовац и удовица или Верност до гроба весела игра у једном дејству, прево Владислав Стојадиновић
44. Август Коцебу Заручник и заручница у једној особи (Braut und Bräutigam in Einer Person) весела игра у два дејства, слободно прево са немачког Јован Стерија Поповић 17. недеља
45. Август Коцебу Разсејаници (Die Zerstreuten) шаљива игра у једном дејству, хрватски прево посрбио аноним 21. четвртак
- Август Коцебу Пожарина реприза
46. Лазар Лазаревић Владимир и Косара реприза 24. недеља
47. Фридрих Халм Гризелда (Griseldis) драма у пет дејствија, хрватски прево Јакова Ужаревића, посрбио аноним 28. четвртак
48. Август Коцебу Љубоморна жена (Die eifersüchtige Frau) весела игра у два дејства, хрватски прево Јакова Ужаревића, посрбио аноним 31. недеља
- Ј у н и
49. Карло Голдони Мензулска меана (L'osteria della posta) весела игра у једном дејству, прево Марко Карамата 4. четвртак
- Јован Стерија Поповић Лажа и паралажа реприза
50. Јован Стерија Поповић Ајдучи реприза 7. недеља
51. Карољ Кишпалуди Лепа Гркиња (Irene) жалостна игра у пет дејствија, слободно прево с мабарског Коста Исаковић 11. четвртак

52. Марк-Антоан Дезожије *Лудост и лудорије (Le Delire bachelique?)* весела игра у једном дејству, хрватски превод Димитрија Деметра по немачкој преради И. Ф. Кастелија, посрбио аноним
- Август Коцебу *Разсејаници* реприза
53. Август Коцебу *Крстоносци или Путешествије у Палестину (Die Kreuzfahrer)* позоришна игра у четири дејства, превео Павел Рожа Михаиловић
- Отказана претстава због забране београдског паше
54. Август Коцебу *Енглески еспап (Die englischen Waagen)* весела игра у два дејства, хрватски превод Димитрија Деметра посрбио аноним.
55. Беркен *Питиас и Дамон*, драма у једном дејству превео Глиша Л. Зубан
- Август Коцебу *Ла Перуз (La Peugouse)* позоришна игра у једном дејству, превели Владимир Јакшић, Арсеније Туцаковић и Аксентије Туцаковић
56. Кристијан Феликс Вајсе *Ромео и Јулија (Romeo und Julie)* трагедија у четири дејства, превео Василије Јовановић
- Јули
57. Август Коцебу *Дар благодарности или Константин и Милева (Die Gesen)* позоришна игра у четири дејства, у слободном преводу Константина Поповића Камераша
58. Н. Правиљшчиков *Граф Валтрон*, драма у пет дејствија, у преводу са руског Јована Борбевића
59. Виктор Иго *Ернани или Кастилијанско поштење (Hernani)* жалосна игра у пет одељенија, по немачком преводу Ф. Х. Килба превео Јован Стерија Поповић
60. *Познато страшило (Das Gespenst)*, весела игра у два дејства, са италијанског превео Антоније Арнот

БЕОГРАДЪ

СЪ ВЫСОКИМЪ ДОПУШТЕНЬМЪ

представитѣ се данасъ у Неделю 9 Августа у овдашнѣмъ театру
првѣмъ путѣ

НЕВИННЫЙ СТЫДЪ

ИЛИ

ФЕДОРЪ И МАРИЯ

ШАЛЬИМА ИГРА 3 ДѢЙСТВІЯ. СЛОБОДНО ПРЕВЕДЕНА К. ПОПОВИЧЕМЪ

Л И Ц А :

Христовуль одъ Кондиріоти, богаты тровоць.	Иованъ Капдеморль.
Тысящникъ, Димитрій одъ Кондиріоти, братъ вѣгровъ.	Любом. Иовановиць.
Софія, кнѣ Христодулова.	Юліана Штайнъ.
Алексій Графъ Филиповъ, Двора Рус- сѣйскогъ Министеръ.	Савва Марковиць.
Федоръ, Руссѣйскій Чиновникъ.	Тома Исаковиць.
Ангела, Домостроительница Христодулова.	Марія Стефановиць.
Марія, усвоена кнѣ и ѣна.	Катар. Иовановиць.
Геодоръ Христофоръ Мисса, троваць изъ Каравлахіа.	Никола Бадлай.
Врета, Христодуловъ Рачуновидитель.	Димитрій Грунъ.
Станимиръ } сѣстѣ Христодулова.	Петаръ Цинъ.
Иованъ }	Лазаръ Дамновиць.

За особенна мѣста платѣ се 1 еор., за прво мѣсто 30 кр., за друго 10 кр. сре-
бра, а дѣла платѣмо пилонину.

(Почетакъ к у 7 часѣхъ на вече.)

1842.

Сл. 5 — Плакат за комад „Невини стид“ или „Федор и Марија“, са представе у Театру на Бумруку, на дан 9. VIII 1842.

61. Карло Егон Еберт	Бретислав и Јута (Bretislav und Jutta) драма у пет дејствија, хрватски превод Људевита Вукотиновића посрбио и прерадио Тома Исаковић	26. недеља
62. Август Коцебу	Награда истине реприза	30. четвртак
Август		
63. Марко Карамата	Дон Педро или Два дана из живота једног лакомисленика, шаљива игра у три дејства, написана према Покондиреној тикви Ј. С. Поповића	2. недеља
64. Август Коцебу	Енглески еспап реприза	6. четвртак
65. Август Коцебу	Невини стид или Федор и Марија (Armuth und Edelsinn) шаљива игра у три дејства, у слободном преводу Константина Поповића Каме-раша	9. недеља
66.	Без података	13. четвртак (?)
67.	Без података	16. недеља (?)
68. Јохан Непомук Нестрој	Несрећне цумбублије (Lumpacius vagabundus) комедија у три чина с певањем, превео Јован Стерија Поповић	19. среда

Без података о датуму приказивања:

Јован Стерија Поповић	Лажа и паралажа. Премијера.
Атанасије Николић	Аделаида, алпска пастирка, комад у три чина с певањем, по преводу Доситеја Обрадовића Мармонтелове приче La Bergère des Alpes.

НАПОМЕНЕ

- ¹ *Новине србске* од 20. XII 1841.
- ² Тврдица. Шаљиво позориште у три дејства, состављено од Јована Ст. Поповића. 1837 — Предговор.
- ³ *Новине србске* од 1. V 1852.
- ⁴ Биографија Атанасија Николића, верно својом руком написана. Архив Српске академије наука, број 7380, табак 20.
- ⁵ Државни архив Србије. Министарство просвете 1842. F III/152.
- ⁶ *Подунавка*, број 15 за 1856. годину.
- ⁷ Светислав Шумаревић, *Позориште код Срба*. Београд 1939, стр. 170—178.
- ⁸ Борбе Малетић, Грађа за историју српског народног позоришта у Београду. Београд 1884, стр. 12.
- ⁹ *Новине србске* од 17. I 1842.
- ¹⁰ Борбе Малетић, *наведено дело*, стр. 16.
- ¹¹ *Новине србске* од 5. I 1842.
- ¹² Цитирано према С. Шумаревићу, *наведено дело*, стр. 188.
- ¹³ Додатак бр. 9, 11, 12 и 14 *Новина србских* за 1842.
- ¹⁴ Јоаким Вујић је штампао ову комедију у Будиму 1809. не наводећи име њеног аутора. Много касније утврдио је Павле Поповић (Студије о Јоакиму Вујићу — *Archiv für slawische Philologie* 1916, св. XXXVI) да се ради о преводу немачког комада *Die Fledermaus* од бечког писца и директора позоришта Карла Фридриха Хенслера (Karl Friedrich Hensler, 1759—1825). Ово напомињемо стога што Вељко Купрешанин наводи погрешно Август Коцебуа као аутора ове комедије (В. Купрешанин, *Репертоар прве позоришне сезоне у Београду — Театар на Бумруку 1841—1842. године*. *Годишњак Музеја града Београда*, књ. II, 1955, стр. 222 и 227.
- ¹⁵ Artello, придворни шаљивчина. Позоришна игра у три дејствија преведена Мојсејем Игњатовићем. У Будим, 1813. — према Николи Андрићу оригинал овога дела је: Eckartshausen, Arthelo, oder der Hofnarr, 1791 (Владан Јовановић, *Библиографија српско-хрватске драмске књижевности*. Београд 1907, стр. 34).
- ¹⁶ Овај комад је превео Атанасије Николић у Новом Саду и приказивао га са тамошњим дилетантима 1827. године (др М. Томанца, *наведено дело*, стр. 87, напомена 243. — Николићев превод је остао у рукопису који је однесен у Загреб и тамо се чува у Свеучилишној књижници под бр. R-6440/39.
- ¹⁷ Ромео и Јулија, једно жалостно позориште у пет дејствија преведено с немачког језика на српскиј Василијем Јоановићем Учитељем Земунским. — *Romeo und Julie*. У Будиму, 1829. — Према В. Јовановићу (*наведено дело*, стр. 37) оригинал је овога комада: Christian Felix Weisse, *Romeo und Julie*

по италијанским новелистима Bandellu и Luigi da Porta.

¹⁸ Крстоносци или Путешествије у Палестину. Позоришна игра у пет дејствија. По немачком списао Павел Рожа Михаиловић. *Die Kreuzfahrer*. У Будиму, 1830. — Према Н. Андрићу (В. Јовановић, 61) оригинал дела је: Kotzebue A. *Die Kreuzfahrer, ein Schauspiel in fünf Aufzügen*. 1802. — У Архиву Хрватског народног казалишта у Загребу чува се под бројем 3/II један српски превод овога дела, али није извесно да ли је по њему извођено у Театру на Бумруку, јер овај превод није доспео у Загреб са другим рукописима који су припадали Театру на Бумруку, као што ће се видети из очуваног реверса којим су рукописи позајмљени 1842.

¹⁹ Превод овога комада штампан је у Београду 1833. године под насловом Стариј лејбкучер Петра трећег (В. Јовановић, 44). — Приликом извођења у Театру на Бумруку дело је оглашено у штампи под именом Лајбкучер Петра Великог, позоришна игра у једном чину, безименим на српски језик вешто преведено. У преглед репертоара унет је овај други назив, према податку у штампи.

²⁰ Познато страшило. Весела игра у два дејствија превео с Италијанског Антониј Арнот Зак. Маџар. Права Адвокат. *Das Gespenst ein Lustspiel*. У Будиму 1835 (В. Јовановић, 2). — Аутор ове комедије остао је непознат до наших дана, будући да није именован у штампаном преводу нити у новинским белешкама.

²¹ Благородниј отрок. Весела игра. Драматическоје измишљеније с немачког језика на српскиј преведено Милованом Видоковичем професором. *Der Edelknappe*. У Будиму 1836. — Према Н. Андрићу оригинал овога дела је: Joh. Jac. Engel: *Der Edelknappe, ein Schauspiel*, 1803 (В. Јовановић, 12). — У додатку бр. 12 *Новина србских* за 1842. комад је оглашен под именом Благородниј Јуноша, весела игра у два дејства, и под тим називом је унет у репертоар.

²² Дело је штампано без ознаке аутора под називом Дар благодарности или Константин и Милева. Позоришна игра у четири дејствија слободно преведена Констан. Поповићем, Адвокатом и Сл. кр. Вароши Новосадске Камерашем. *Dankbarkeits-Gabe*. У Новом Саду, 1837. — Комад је оглашен у штампи под именом Дар Благодарности позоришна игра у 4 дејствија, слоб. преведена (— од куда) Г(осподином) Кон(стантином) Поповићем (Додатак бр. 29 *Новина србских* за 1842). — Према др М. Бурчину (*Српски књижевни гласник* 1907, стр. 281) оригинал је овога комада: August von Kotzebue *Die Corsen, ein Schauspiel in vier Aufzügen*, 1799.

²³ Невини стид или Федор и Марија, шаљива игра у три дејствија. Свободно преведена Константином Поповићем. У Новом Саду, 1838. — Према др М. Гурчину оригинал је од Августа Коцебуа *Arguth und Edelsinn. Ein Lustspiel in drei Aufzügen* (SKG 1907, стр. 284).

²⁴ Лепа Гркиња, жалостно позориште у пет дејства. С Маџарског слободно преведено Константином Исаакович. *Die schöne Griechin*. У Новом Саду, 1838 (В. Јовановић, 35).

²⁵ В. Купрешанин погрешно наводи као преводиоца Лазу Зубана (навед. место, стр. 229). — Ради се о З(убану) А. Г(лиши) и његовом преводу дела Питиас и Дамон или Право пријатељство. Драма у једном дејствију (Из Беркена). Голубица с цветом књижевства србског I. У Београду 1839. (В. Јовановић, 6, и 33).

²⁶ Овај комад први пут је превео на српски језик Јоаким Вујић пре 1833, али је он остао у рукопису; године 1839. штампан је мањби превод под насловом: *La Reguz*. Позоришна игра. С Немецког упражњенија ради, на србскиј језик у Оравици Немецком језику учећим се Србским младићима Владимиром Јакшићем, Арсенијем и Аксентијем Туцаковићем 1839. године, преведена. У Београду 1839. (В. Јовановић, 35). — Претпостављамо да је у Театру на Бумруку изведен овај мањби превод, јер је Вујићев рукопис био тешко доступан, а његов језик архаичнији.

²⁷ Опадници. Драма у пет дејствија од А. Коцебуа. С немачкога преведено (*Die Verleumdung*). У Будиму, 1840. — Податак о преводиоцу узет је из новинске белешке поводом извођења овога комада, у којој се каже да је „преведена с немачког језика Г(осподином) А(азом) З(убаном)“ (Додатак бр. 12 *Новина србских* за 1842).

²⁸ Рукопис се чува у Свеучилишној књијници (у даљем тексту Свеуч. књ.) у Загребу под бројем R-6440/3.

²⁹ Рукопис под насловом Паразит или вештина себе срећним учинити. Весело позориште у 5 деј. из Шнаера, чува се делом у Свеуч. књ. под бр. R-6440/25, а другим делом у Архиву Хрватског народног казалишта у Загребу (у даљем тексту: Архив ХНК) под инв. бр. 85. — Овај рукопис, као и неколико других који су били својина Театра на Бумруку, позајмљени су 1842. глумцу Томи Исаковићу који их је однео у Загреб. Временом су загуљени једним делом, док је други део очуван у Свеуч. књ. и у Архиву ХНК у Загребу. На њих је први јавно указао Павло Циндрић у прилогу О неким драмским текстовима београдског Театра на Бумруку у *Зборнику прилога историји југословенских позоришта*, Нови Сад 1961, стр. 321—328. — О Малетићевом потраживању свога рукописа 1843. године, од бившег управника Театра на Бумруку Петра Радовановића, преко Попечитељства просвешченија, — види необјављену преписку у Државном архиву Србије, Министарство просвете 1843, F VI/609.

³⁰ Под насловом Разкошник очуван је овај рукопис у Свеуч. књ. под бр. R-6440/36.

³¹ Иако рукопис овога комада није наведен међу другим очуваним у поменутом списку П. Циндрића, чини нам се да се и он налази у Свеуч. књ. под бр. R-6440/47. Лица у дијалозима означена су називима „Удовац“ и „Удовица“ што нам је дало повода, у недостатку насловне стране, за претпоставку о његовој идентификацији, утолико пре што је на списку рукописа који су издани Томи Исаковићу уписано и ово дело (списак и реверс чувају се у Државном архиву Србије, Министарство просвете 1847, F IV/298). Поред тога, на крају овога рукописа, дописана је примедба: „Ово је заиста верност до гроба“ (подв. С. Ј.). — У овоме прилогу унет је назив Удовац и Удовица или Верност до гроба према податку из штампе (Додатак бр. 21 *Новина србских* за 1842).

³² Стеријин превод такође је однесен у Загреб, према списку уз реверс, али рукопис није до данас пронађен. Наслов комада је узет из штампе (Додатак бр. 21 *Новина србских* за 1842).

³³ Рукопис превода у Свеуч. књ. под бр. R-6440/4 и насловом Мензулска меана, весела игра у I. Дејствију, од Карла Голдони, преведена чрез М. К.

³⁴ Рукопис превода у Свеуч. књ. бр. R-6440/19 под насловом Граф валтрон или војска Подчиненност. Драма у пет дејствија. Садржање узето из Немачке драме. С руског преведено из Дела Н. Павлишчикова од Јохана Борџевића штабс Капетана.

³⁵ Рукопис у Свеуч. књ. бр. R-6440/7 под насловом Хернани или Кастиљанско Поштење. Жалосна игра у 5 дејствија од Виктора Хуга.

³⁶ Рукопис у Свеуч. књ. бр. R-6440/16 нема насловну страну, али је у запису на његовој 66. страни назив комада обележен именом Несретне чумбушлије. Ми смо усвојили као веродостојнији назив који се помиње у списку уз реверс и гласи Несрећне чумбушлије.

³⁷ Овај превод је остао у рукопису који се чува у Свеучилишној књијници у Загребу бр. R-6440/11, под насловом: Награда истине. Драма у 5. Дејствија од А. Коцебуа. На насловној страни рукописа није забележено име преводиоца, нити је он поменут у штампаним приказивања овог комада (Додатак бр. 21 *Новина србских* за 1842), тако да је остао анониман до данас.

³⁸ Додатак бр. 71 *Новина србских* за 1842.

³⁹ В. напомену 27.

⁴⁰ Слободан А. Јовановић, Страни одједи у Стеријином делу. Књига о Стерији. СКЗ 1956, стр. 195—209.

⁴¹ Смртни рог (Хернани). Драма у 5 чинах, полаг францезкога. Избор играчака илирског казалишта, свезак X. У Загребу, 1842. (В. Јовановић, 101).

⁴² Бранко Цакџа, Виктор Иго, у хрватској књијевности прије Шеное. Загреб 1848.

⁴³ Хернани. — Oeuvres complètes. Paris, Hetzel et Guantin s.a.

⁴⁴ Hernani oder kastilianische Ehre. Drama. Deutsch von Ph. H. Külb (V. V. Hugo's Sämt. Werke Bd. 1) Frankfurt a M. 1835. Druck u. Verlag von Johan David Sauerländer.

⁴⁵ О репертоару Домородног театралног друштва види: Павао Циндрић, Новосадско летеће дилетантско позориште у Загребу (1840—1842). Зборник прилога историји југословенских позоришта. Нови Сад 1961, стр. 138—145.

⁴⁶ У написима о Театру на Бумрку дали су делимичне или потпуније прегледе репертоара: Борбе Малетић, *наведено дело*, Светислав Шумаревић, *навед. дело*, стр. 197—198. др Михаило Томац, Српско позориште у Војводини I, Матица Српска 1953, стр. 108—109, и Вељко Купрешанин у *навед. студији*, стр. 217—230.

⁴⁷ Види напомену 34.

⁴⁸ Ангело, падовански окрутник. Трагедија од Виктора Хуга (Превео Ужаревић Јаков). Избор играказах илирског казалишта. Свезак IV. У Загребу 1841.

⁴⁹ Рукопис прераде у Свеуч. књ. бр. R-6440/6 под насловом Ангело, Падуански Тиран. Трагедија од Виктора Хуга, посрбљена од И. С.

⁵⁰ Bretislav i Jutta. Драма у пет чинах. Из немачког из Еберта преведено по Људевиту Вукотиновићу. Избор играказах илирског казалишта. Свезак V. У Загребу 1841.

⁵¹ Рукопис прераде у Свеуч. књ. бр. R-6440/2 под насловом Bretislav и Jutta. Драма u pet Dejstvija s Nemeckog od Eberta prevedeno po Ljudevitu Vukotinoviću. Posrbљeno i predelano po Tomi Isakoviću članu Teatralnog društva u Beogradu.

⁵² 777. Шаљива игра у једном чину. Од К. Лебруна. Преведена Драгутином Раковцем. Избор играказах илирског казалишта. Свезак II. У Загребу 1841.

⁵³ Према поменутом списку уз реверс, и овај је рукопис однесен у Загреб, али до данас није пронађен.

⁵⁴ Ова комедија је штампана у Загребу под именом: П а љ е ж и н а, весела игра у једном чину, полаг немачкога од Коцебуа. Избор играказах илирског казалишта. Свезак II. У Загребу 1841.

⁵⁵ Рукопис прераде однесен је такође у Загреб према списку позајмљених дела, и до данас није пронађен.

⁵⁶ Гризелда. Драма у 5 чинах, полаг немачкога од Ф. Халма. Die Liebe ist der Liebe Preis. Schiller. Избор играказах илирског казалишта. Свезак I.

⁵⁷ Рукопис прераде у Архиву ХНК бр. 87 под насловом: Верна Јерина, драма у 5 дејства, посрбљено из Ф. Халма. Овај наслов је касније прецртан и уписан нови другом руком: Верна Гризелда или Проба Љубави и Добродетељи. — У Додатку бр. 22 *Новина Србских* комад је оглашен под називом Гризелда, који смо унели у преглед репертоара.

⁵⁸ Хедвига, драма у три чина полаг Т. Кернера. Избор играказах илирског казалишта. Свезак VIII. У Загребу 1842. — Према П. Циндрићу (Новосадско летеће дилетантско позориште у Загребу, *навед. место*, стр. 150) преводилац овога комада на хрватски језик је Јаков Ужаревић.

⁵⁹ Рукопис посрбе није наведен у поменутом списку уз реверс, што значи да је остао у Београду где је временом загубљен.

⁶⁰ Стерија је навођен као преводилац Ангела у студијама и делима: Светислава Шумаревића, *навед. место* стр. 197, др М. Томац, *навед. м. стр.* 108, и В. Купрешанина, *навед. м. стр.* 221. У недостатку сигурних доказа, оградиле су се претпоставком: Paulina Lebl у студији Виктор Иго у српској књижевности, СКГ 1912, стр. 842 и 843, и др Јелена Данић-Станојчић у напису Виктор Иго на београдској позорници до 1910. Зборник I Музеја позоришне уметности, Београд 1962, стр. 152—153. — Павао Циндрић, који је имао рукопис превода, такође приписује превод перу Јована Стерије Поповића, свакако на основу погрешно протумачених иницијала на насловној страни рукописа (П. Циндрић, *навед. место*, стр. 327 напомена 7).

⁶¹ Архив Српске академије наука, бр. 10043 и 10044.

⁶² Додатак бр. 12 *Новина србских* за 1842.

⁶³ Додатак бр. 22 *Новина србских* за 1842.

⁶⁴ Додатак бр. 13 *Новина србских* за 1842.

⁶⁵ Списак гардеробе Театра на Бумрку, која је набављена од новосадског „шнайдера турски хаљина Јована Димитријевића“, налази се у Државном архиву Србије, Министарство просвете 1842, F II/43.

⁶⁶ П. Циндрић, Новосадско летеће дилетантско позориште у Загребу, *навед. м. стр.* 152—156.

⁶⁷ Рукописи комада Енглески еспап, Разсејаници и Љубоморна жена такође су издати Томи Исаковићу уз реверс и однесени у Загреб, али се данас не налазе међу очуванима. Што се тиче рукописа комедије Људост и Људорија, он није том приликом позајмљен, већ је вероватно загубљен у Београду.

⁶⁸ Деметров превод није штампан, нити је у рукопису очуван, осим две улоге писане латиницом (Архив ХНК бр. 29). Српска прерада је вероватно настала из загребачког рукописа, кога су могли да понесу глумци полазећи из Загреба.

⁶⁹ Додатак бр. 25 *Новина србских* за 1842.

⁷⁰ Енглеске робе. Весела игра у два чина. Полаг Коцебуе-а. Избор играказах илирског казалишта. Свезак VIII. У Загребу, 1842.

⁷¹ Наслов прераде је узет из савремене штампе (Додатак бр. 26 и 32 *Новина србских* за 1842).

⁷² Колико је познато, овај комад није извођен на сцени Домородног театралног друштва у Загребу, али је штампан под насловом: Разтрешени. Шаљива игра у једном чину. Од Коцебуе-а. Избор играказах илирског казалишта. Свезак VI. У Загребу 1841.

⁷³ Наслов прераде је узет из Додатка бр. 22 *Новина србских* за 1842.

⁷⁴ Љубоморна жена. Весела игра у два чина полаг немачкога од Коцебуе-а. Избор игроказах илирскога казалишта. Свезак III. У Загребу 1841.

⁷⁵ Податак о извођењу у Театру на Бумруку у Додатку бр. 23 *Новина србских* за 1842.

⁷⁶ Види напомену бр. 35.

⁷⁷ Државни архив Србије, Министарство просвете 1842. F I/163.

⁷⁸ Додатак бр. 23 *Новина србских* за 1842.

⁷⁹ Алписку пастирку написао је

Атанасије Николић још 1827. и приказао је исте године у Новом Саду са дилетантима (др М. Томанда, навед. дело стр. 87, напомена 243). — Комад је остао у рукопису који је са осталима доспео у Загреб и чува се у Архиву ХНК бр. 95.

⁸⁰ У напису П. Циндрића о рукописима Театра на Бумруку (навед. м. стр. 326) приказан је и један који нема наслова, а чува се у Свеуч. књ. бр. R-6440/31 под називом *Обрада и Ненад*. — Без сумње се ради о рукопису Стеријине драме *Ајдучи* (који је такође однесен у Загреб, према реверсу), што је могуће закључити поређењем текста у рукопису и онога у Стеријиној штампаној драми.

NOUVELLES SOURCES ET DONNES SUR LE REPERTOIRE DU THEATRE A DJUMRUK

S. Janić

L'activité du premier théâtre à Belgrade, le théâtre a Djumruk (du 4 decembre 1941 jusqu'au 19 juillet 1842) a fait objet, à plusieurs reprises, des recherches et des études basées sur des documents très insuffisants et sur des notes dans la presse de l'époque, qui a été pendant longtemps presque la seule source pour les études de ce thème. A défaut d'une documentation plus complète, et surtout à défaut d'affiches théâtrales et des manuscrits des oeuvres représentées, il y avait des lacunes dans les données sur les auteurs, les traducteurs et les collaborateurs du théâtre a Djumruk, ainsi que sur les origines et les voies empruntées par les oeuvres présentés sur la, scène de Belgrade, ce qui rendait difficile toute reconstruction fidèle du répertoire.

La révélation récente d'un certain nombre de manuscrits — ayant appartenu autrefois au Théâtre à Djumruk, et emportés ensuite à Zagreb où il sont restés hors de portée des chercheurs pour ainsi dire jusqu'à nos jours — a permis d'arriver à de nouveaux résultats et à de nouvelles conclusions dans ce domaine. Ainsi, par exemple, une étude approfondie de la traduction de Jovan Sterija Popović du drame «Hernani» de Victor Hugo, a permis de constater qu'il ne s'agit pas d'une traduction de l'oeuvre originale, mais d'une traduction de l'adaptation en vers allemande faite par F. H. Kulb. Quant à la traduction d'une autre oeuvre de

V. Hugo «Angelo tyran de Padou», elle n'a pas été faite par Jovan Sterije Popović, comme il a été entendu jusqu'à présent. C'est le professeur Isidor Stojanović de Belgrade qui a adapté la traduction Croate, en corrigeant la langue du texte Croate, suivant l'exemple des adaptations serbes d'autres traditions croates, dans le sens des interventions philologiques et dramaturgiques, et selon les besoins du public de Belgrade et les possibilités scéniques du premier théâtre Serbe. L'étude comparée des fragments des deux variantes — serbe et croates — exposée dans cet article, le démontre nettement.

Cet article donne un panorama de toutes les oeuvres présentées, classées en plusieurs groupes: — les originaux écrits avant la fondation du Théâtre à Djumruk ou bien à l'époque de son travail, — ensuite les traductions puisées parmi des traductions serbes plus anciennes et les oeuvres originales traduites en 1941 et 1842. Une attention particulière a été consacrée aux adaptations des traductions croates, reprises par le truchement des comédiens, venant en 1840 de Novi Sad à Belgrade. La présence de ces comédiens et la reprise d'une partie de répertoire ont contribué à l'établissement des contacts entre les principaux centres de théâtre des Slaves du Sud, au début de la nouvelle époque théâtrale chez les Serbes et les Croates.

Sur cette base des données obtenues par l'étude desdits manuscrits et des documents d'archives insuffisamment connus ou complètement inconnus, une reconstitution du répertoire du Théâtre à Djumruk a pu être faite à la fin de ces notes, complétant, entre autres, le nombre des pièces jouées. A l'occasion de ce travail et grâce aux notes trouvées dans lesdits manuscrits, la date de fermeture du Théâtre à Djumruk a pu être fixée, c'est le 19 juillet 1942. Ces manuscrits restent désormais la principale source de nouvelles connaissances sur le premier Théâtre à Djumruk, en plus de quelques notes trouvées dans les archives, comme il est mentionné dans les notes.

Les points de vue exposés aussi en d'autres endroits sur la conception édifiante qu'avaient les fondateurs et organisateurs du Théâtre à Djumruk, Atanasije Nikolić et Jovan Sterija Popović, ont été confirmés par de nouveaux documents sur leur attitude devant le devoir et le but de l'institution théâtrale, qui s'est reflétée dans la physiologie du répertoire du premier théâtre de Belgrade et dans son rôle moral, éducatif et culturel.

Illustrations dans le texte:

- Fig. 1 — Liste des textes dramatiques du Théâtre à Djumruk, prêtés sur reçu au comédien Toma Isaković à Belgrade le 19 mars 1842. (Archives de la République de Serbie, Ministère de l'éducation, 1847, F IV/298)
- Fig. 2 — Page de garde de la traduction d'*Hernani* de Victor Hugo par Sterija Popović (Bibliothèque Universitaire de Zagreb, No R-6440/6)
- Fig. 3 — Première page du drame *Angelo, Tyran de Padou* de Victor Hugo, manuscrit et adaptation serbe de Isidore Stojanović (Bibliothèque Universitaire de Zagreb, No R-6440/6)
- Fig. 4 — Facture de la typographie de Belgrade pour l'impression des affiches du Théâtre à Djumruk du 5 janvier au 19 août 1842, adressée le 27 novembre de la même année au Ministère de l'Education pour règlement (Archives de la République de Serbie, Ministère de l'Education, 1842, F- I/163)
- Fig. 5 — Affiche de la pièce *Candeur innocente* ou *Fédor et Marie* présentée au Théâtre à Djumruk le août 1842

